

Organicky roslá část města, mezi historickým centrem a řekou Ohře, v šedesátých letech 20. století zásadně proměnila svou tvář. Vzhled lokality zvané **Ostrov** změnilo zasypaní starého **mlýnského náhonu**, s kterým bylo započato v roce 1949, v místech vzdálených asi sto metrů od starého jezu a až v roce 1964 byly poslední zbytky 2800 metrů dlouhého náhonu zavezeny.

Výstavba panelového okrsku byla provázena demolice starých rodinných domů a také městských lázní. Rezidenční čtvrť vstoupila do historického města poměrně citlivě; na základě konceptu "**podnože města**" je zde většina domů maximálně čtyřpodlažních, aby zůstaly zachovány pohledy na historické centrum.

Ústředním motivem se stalo nové obchodně - kulturní středisko s dominující obytnou budovou, který velkorysou osou (Erbenovou ulicí) spojuje městskou památkovou rezervaci s novou čtvrtí. Významným objektem nadregionálního významu se stal **kulturní dům Losos**, který převzal po svém otevření název Moskva. Brutalistní budova s dramatickou siluetou, z pera Vratislava Štelziga a Františka Machače, je jedním z nejzajímavějších kulturních domů v Ústeckém kraji.

## CHMELAŘSKÉ STAVEBNÍ DĚDICTVÍ

Za zlatou éru českého chmelařství považujeme jednoznačně devatenácté století. Většina dnes dochovaných staveb spojených se zpracováním chmele tak pochází z doby před první světovou válkou. Ve dvacátých a třicátých letech byly chmelařské objekty často přestavované. Realizovalo se i několik novostaveb jako například tzv. **Starý a Nový sklad** sousedící s reprezentativní správní budovou **Známkovny**. Jejím autorem byl karlovarský architekt Karl Riedel. Třípodlažní budova se vyznačuje mansardovou valbovou střechou s dominantním štítem v průčelí, profilovanou korunní římsou a výrazným vertikálním členěním hmoty pomocí lizén.

Navazující prostory pro značkování, balení a skladování chmele, stejně tak jako protilehlou dvoukřídlovou budovu Starého skladu, navrhl Johann Salomon. Nový sklad s převažujícími želozebetonovými konstrukcemi z dílny Josefa Heinzla doplnil komplex v roce 1937.

Sousedství těchto budov původně zdobil **památník významných chmelařů**, který byl vztyčen roku 1932 a navrhl ho Karl Lehmann. Jedna ze tří bronzových bust se dodnes dochovala ve sbírkách Chmelařského muzea v Žatci.

Umění veřejného prostoru z doby socialismu je někdy také nazýváno uměním čtyřprocentním. Tehdejší zákon ukládal, aby bylo v každé stavební zakázce vyčleněno 3 až 4% z celkového rozpočtu na zkrášlení stavby.

Sochařská a malířská díla, mozaiky či unikátní městský mobiliář vznikaly uvnitř i vně občanských staveb také v Žatci. Příkladem může být **torzo hřiště** mezi panelovou zástavbou v Hájkově ulici, kde dnes najdeme jednu z původních prolézaček z monolitického betonu, zdobenou barevnou mozaikou. Autor tohoto díla je neznámý. K podobnému účelu zkrášlení dětského hřiště byl vztyčen v roce 1973 **Sloup pohádek**, od ústeckého malíře a grafika Miroslava Houry. Při výstavbě Podměstí dostal příležitost i Jiří Bradáček, další severočeský umělec. V zelené oáze nově vzniklého střediskového centra, před OD Zlatý chmel, najdeme jeho plastiku **Morového sloupu** z roku 1968.

S obdobím minulého režimu se pojí i fenomén tzv. Akcí "Z". I v Žatci byly běžnou praxí, v rámci jedné z nich bylo v šedesátých letech vybudováno žatecké koupaliště. Zde vzpomeňme sochu **velryby** z dětského brouzdaliště. Toto dílo barokního sochaře Jana Brokoffa ze 17. století rekonstruoval sochař František Rada.

## ARCHITEKTURA PO ROCE 1989

Období devadesátých let je spojeno s nově nabytou autorskou svobodou, rozpadem státních stavebních podniků a zakládáním soukromých architektonických atelierů, horečnou výstavbou chybějících kancelářských prostor, bank a obchodních domů, přílivem nových materiálů i technologií. Běžným se stal nekoncepční přístup k projektování, pokleslý vkus investorů a mnohdy i nekompetentnost úředníků ve schvalovacích institucích. Divoká devadesátá léta zanechala řadu zajímavých staveb, převažuje však spíše nekvalitní produkce (jako např. přestavba bývalé Pojišťovny na ulici Obránců míru).

Někde mezi tím si stojí žatecká budova **bývalého Telecomu**. Záměr architektů z atelieru Huml a Vaníček značně ovlivnil investor i památková péče, kteří nesouhlasili s převažujícím prosklením budovy. Byl tak použit pískovcový obklad, v interiérech se uplatňuje zejména sklo a měď.

Mnohem významnější i kvalitnější porevoluční realizací je pak komplex **Chrám chmele a piva** z dílny stejného atelieru.

Období První republiky je spojeno s budováním správního aparátu mladého Československého státu, ustavováním státních podniků i rozsáhlou pozemkovou reformou.

Značná pozornost se po vzniku ČSR věnovala zejména českému školství. V roce 1914 fungovaly v žateckém okrese tři české školy, ve školním roce 1921/1922 už to bylo 28 českých školských zařízení. Oproti předválečnému období, kdy dominovaly historizující slouhy, pozorujeme vliv progresivních stylů funkcionalismu či purismu. Prosazuje se spíše prosvětlená vzdušná architektura, což je spojeno s rostoucími požadavky na hygienu a bezpečnost.

V Žatci se funkcionalismu nejvíce přiblížila budova Českého učitelského ústavu od architekta Františka Liby z roku 1923. Snahu o čistý prosvětlený až ušlechtilý dojem můžeme shledat i u budovy **Městské obchodní školy** od žateckého rodáka Karla Lehrmanna. Přestože nejde voleným tvaroslovím o progresivní stavbu, architektonické kvality jí upřít nelze. Další významnou realizací byly **Švehlovy národní školy**, kde sídlila škola obecná, měšťanská a mateřská. Otevření školy proběhlo v roce 1935. Populační nárůst v druhé polovině 20. století způsobil opět nedostačující kapacity žateckých škol.

V roce 2013 byla dokonce stavba oceněna prestižním Klubem za starou Prahu v čele s předním historikem architektury Rostislavem Šváchou, který pochválil především práci s materiály a detaily, ale i vhodnost volby angažovat místní architektonický atelier.

Souboru občanských budov, jehož smyslem je zejména podpora a rozvoj turismu, dominuje 45 metrů vysoká **vyhlídková věž**. Z původní funkce požární únikové cesty z expozice nad informačním centrem vyrostla v průběhu navrhování nová dominanta města. Kostra rozhledny se skládá z ocelových nosníků a má dvě části - vnitřní neprůhledný tubus s výtahem, který ztužuje celou konstrukci a vnější plášť, skládající se z porořostové konstrukce, jenž uzavírá pěší komunikace k nejvyššímu vyhlídkovému bodu věže (38,4 m). Nová městská dominanta je navržena v magickém poměru 1:7, který se prolíná napříč alegorickou historií města.

Právě o soubor budov Chrám chmele a piva se částečně opírala žádost o zapsání na **seznam světového dědictví**, kterou na podzim 2015 zaslal Žatec do centra UNESCO v Paříži. ICOMOS (hodnotící komise) zasedající letos v červenci v Bahrajnu ocenil jedinečnost mimořádné univerzální hodnoty, která spočívá v koncentraci staveb pro zpracování jedné suroviny.

V roce 1980 se započalo s přístavbou nového pavilonu, uplatnilo se zde i užité umění v podobě sloupu s mozaikou u hlavního vchodu či keramické stěny ve školní jídelně.

Od poloviny třicátých let získávala v Žatci značné zastoupení také Armáda ČSR. Práci dosud neznámého architekta je budova **Generálního štábu** v dnešní Komenského aleji. Jde o velkorysou správní budovu. Hmotu stavby je rozčleněna objemem věže na dvě křídla. Fasáda je hladká s jednoduchými okny, ve zvýšeném přízemí zdobená režným zdívkem.

Z významných státních zakázek je možno zmínit také budovu **Československé pošty**, kterou navrhl v roce 1937 pražský architekt J. Kříž. Vytvořil na jednoduchém obdélníkovém půdorysu čistou symetrickou stavbu. Ve středu je umístěn vstup, který ústí do dvorany. V interiéru se dochovalo několik původních prvků jako například chromované zábradlí. Za pozornost stojí fasáda z režného zdiva a okna ve spodní části, která jsou obložena a zvýrazněna travertinem. Ze stylového hlediska sleduje stavba linii návratu k historicky osvědčeným klasicistním prvkům.

Zároveň však konstatoval, že se nominační dokumentace jen v minimální míře věnuje místům, kde se chmel pěstoval a pěstuje - podle komise jsou tato území nedílnou součástí zpracování komodity (chmele). Polemika o zapsání byla vedena i v případě Dreherova pivovaru.

Čím dál tím palčivějším problémem dneška se stává nekoncepční výstavba rodinných domů na periferiích měst, tzv. sídelní kaše. Vznikají tak celé městské čtvrti bez jakéhokoliv občanského zázemí (lokality Kamenný vršek, ul. Stroupečská, ul. U Flory), což dále generuje nárůst automobilové dopravy v centrech i problémy s parkováním. Na kvalitě života ve městě se podílí také automatizovaná výroba v průmyslové zóně Triangle, která z velké části nahradila průmyslové objekty ve městě.

Mnoho měst si toto již uvědomuje a zaměstnává proto kompetentního městského architekta, který koordinuje územní rozvoj města. Do urbanistických procesů se čím dál častěji zapojuje v rámci transparentnosti i veřejnost, které není prostředí, ve kterém žije lhostejné.

1918  
1920'  
1938  
1942  
1945  
1948  
1960  
1961  
1968  
po 1989

vyhlášení vzniku ČSR neslo převažující německé obyvatelstvo s nelibostí, napětí a nesnášenlivost mezi oběma stranami přetrvaly i přes vojensko - politické usměrnění situace

období hospodářské konjunktury - po překlenutí poválečného nedostatku vrcholí rozvoj chmelařství i průmyslu a dalších oborů, což je provázáno velkou stavební aktivitou

Žatec v rámci sudetského území přičleněn k Německé říši, přesídlení českého obyvatelstva do vnitrozemí, vyústění antisemitské nálady v pogromy na území Německé říše, nejzávažnější tzv. Křišťálová noc v noci z 9. na 10.11., vypálena synagoga a ničen židovský majetek, v rámci arizace zabaveno židovským majitelům přes 120 budov

většina židovského obyvatelstva deportována do koncentračních táborů

9.5. osvobození města Rudou armádou, odsun německého obyvatelstva s mnoha oběťmi na životech, Ústavním soudem potvrzena platnost Benešových dekretů, které znamenaly znárodnění většiny průmyslových podniků, pojišťoven, bank, zavedení centrálního plánování, konfiskaci majetku etnických Němců a Maďarů

převzetí moci Komunistickou stranou, přechod na národní hospodářství, postupné znárodnění a zakládání státních podniků (Fruta, Sepap, Bonex, Šroubárna, Cukrovar)

Žatci zanikl statut okresního města

centrum města vyhlášeno městskou památkovou rezervací

vzhledem k umístění vojenského letiště a značného zastoupení Československé lidové armády bylo Žatecko pro okupantská vojska strategicky významným územím, vojáci Varšavské smlouvy setrvali až do počátku 90. let

vlna zestátnění a restitucí, postupné chátrání objektů, příliv nových průmyslových společností, vznik zóny Triangle, snahy o zápis na seznam světového kulturního dědictví, téma Žatec - město chmele zapsáno na Indikativní seznam



# PĚŠKOBUSEM SKRZ 20. STOLETÍ

mapa architektonické procházky  
s Monikou Merdovou  
a Evou Pettrichovou

29. září 2018

- 1

KD Moskva (1973)  
*Ing. V. Štelzig, Ing. arch. F. Machač*
- 2

SOA Svatováclavská  
*Městská obchodní škola (1926)  
K. Lehmann*
- 3

ZŠ Petra Bezruče  
*Švehlovy národní školy (1935)  
dostavba základní školy (1983)*
- 4

betonové prolézačky (60. léta)  
*autor neznám*
- 5

Morový sloup (1968)  
*J. Bradáček*
- 6

Sloup pohádek (1973)  
*M. Houra*
- 7

Známkovna (1931)  
*J. Salomon, upravili J. Gregor a F. Zelenka  
stavba je kulturní památkou*
- 8

památník chmelařům (1932)  
*K. Lehmann*
- 9

budova Telecomu (1994)  
*ateliér Huml & Vaníček*
- 10

Česká pošta (1948)  
*F. Kříž (návrh již v roce 1937)*
- 11

přírodní kino (1955)  
*vybudováno občanskou svépomocí*
- 12

Generální štáb (30. léta)  
*autor neznám*
- 13

Chrám chmele a piva (2011)  
*ateliér Huml & Vaníček*



1 cm = 50 m